

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for Eiternes: Sandvika, kystlynghei. Nærøy kommune, Trøndelag fylke.

NIBIO RAPPORT | VOL. 4 | NR. 128 | 2018

Per Vesterbukt

Divisjon for matproduksjon og samfunn/Kulturlandskap og biomangfold

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for Eiternes: Sandvika, kystlynghei. Nærøy kommune, Trøndelag fylke

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Per Vesterbukt

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
31.10.2018	4/128/2018	Åpen	11210	17/01396
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02189-6	2464-1162	39	2	

OPPDRAKSGIVER/EMPLOYER:

Roger H. Eiternes

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Roger H. Eiternes

STIKKORD/KEYWORDS:

Kystlynghei, handlingsplan, skjøtselsplan, utvalgt naturtype, vegetasjon

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Kystlyngheia på Eiternes opplever ny skjøtselsaktivitet etter en brakkleggingsperiode fram til 2016. Av den grunn ble det gjennomført kartlegging av naturtyper, og tilhørende skjøtselsplan utformet for området ved Sandvika. Det ble registrert kystlynghei med verdi B, og området som helhet opplever økende trussel i form av tiltagende gjengroing. Det anbefales derfor restaurering med gjeninnførsel av beite, lyngsviing og rydding av trær/busker i kystlyngheia. Dette vil opprettholde den truede naturtypen kystlynghei, samtidig som beiteressursene i lyngheia øker. Området har i tillegg til kystlyngheia innslag av gammeleng og naturbeitemark, noe som gjør den godt egnet for helårsbeite med norsk utegangersau. Eiternes: Sandvika utgjør også en landskapsverdi for regionen i form av gammelt kulturlandskap preget av kystjordbruk.

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

LAND/COUNTRY: Norge
FYLKE/COUNTY: Trøndelag
KOMMUNE/MUNICIPALITY: Nærøy
STED/LOKALITET: Eiternes: Sandvika

GODKJENT /APPROVED

Knut Anders Hovstad

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Per Vesterbukt

NAVN/NAME

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtselsplan i samsvar med Handlingsplan for kystlynghei. Arbeidet er utført på oppdrag fra grunneier og finansiert av Fylkesmannen i Trøndelag. Innledningen er hentet ut fra handlingsplanen for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlynghei i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnede for denne skjøtselsplanen.

Takk til bruker Roger Eiternes for verdifull informasjon til prosjektet.

Stjørdal, 31.10.18

Per Vesterbukt

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	6
1.1	Ulike typer kystlynghei	7
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei	7
	Sør-Norge7	
	Vest-Norge	7
	Midt- og Nord-Norge:	8
2	Dagens status på Eiternes: Sandvika	9
3	Skjøtsel av Eiternes: Sandvika – beskrivelse av planlagte tiltak.....	15
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei.....	15
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	15
	Gammelnorsk sau og andre husdyrslag	16
3.3	Lyngsviing	17
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	18
3.5	Mål for skjøtsel på Eiternes: Sandvika.....	19
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på Eiternes: Sandvika	23
	3.6.1 Beiterelaterte tiltak.....	23
	3.6.2 Planer for sviing	23
	3.6.3 Planlagte restaureringstiltak	24
	3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak	24
3.7	Oppfølging av skjøtelsplanen	25
4	Mer informasjon	26
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten	27
6	Kilder.....	31
7	Ortofoto/kart.....	32
8	Bilder.....	33
9	Artsliste.....	37
	VEDLEGG	40

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om senhøsten og vinteren.

Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensettingen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediaær bakli-hei, intermediaær kystlynghei, intermediaær tørr kystlynghei, intermediaær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015). I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttørkingsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktkrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

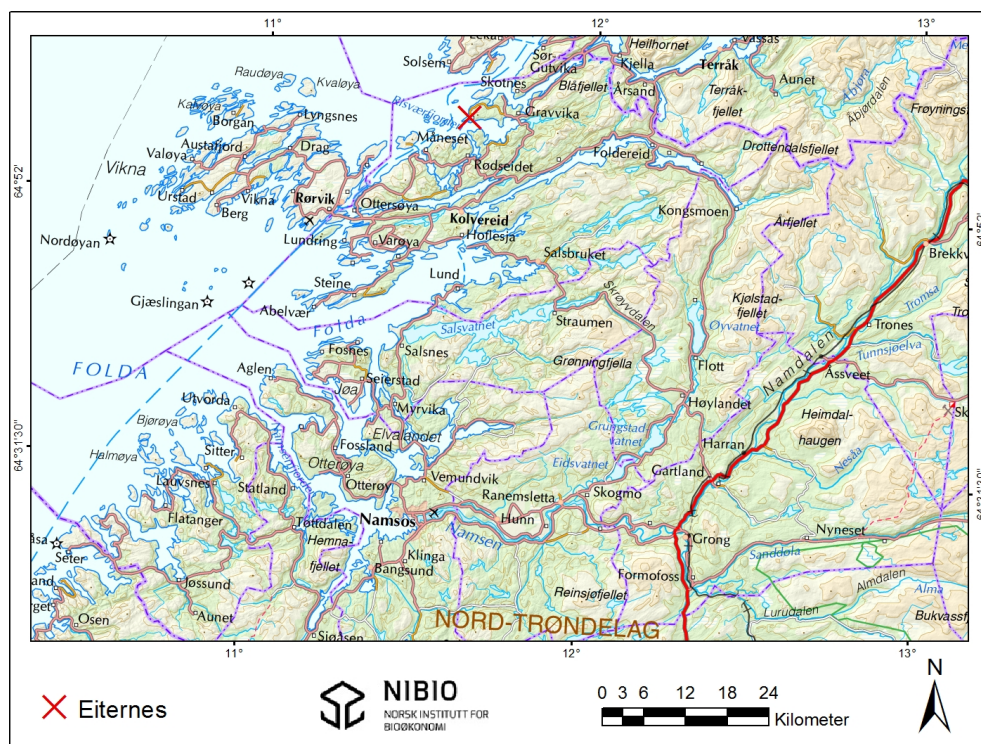
Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge:

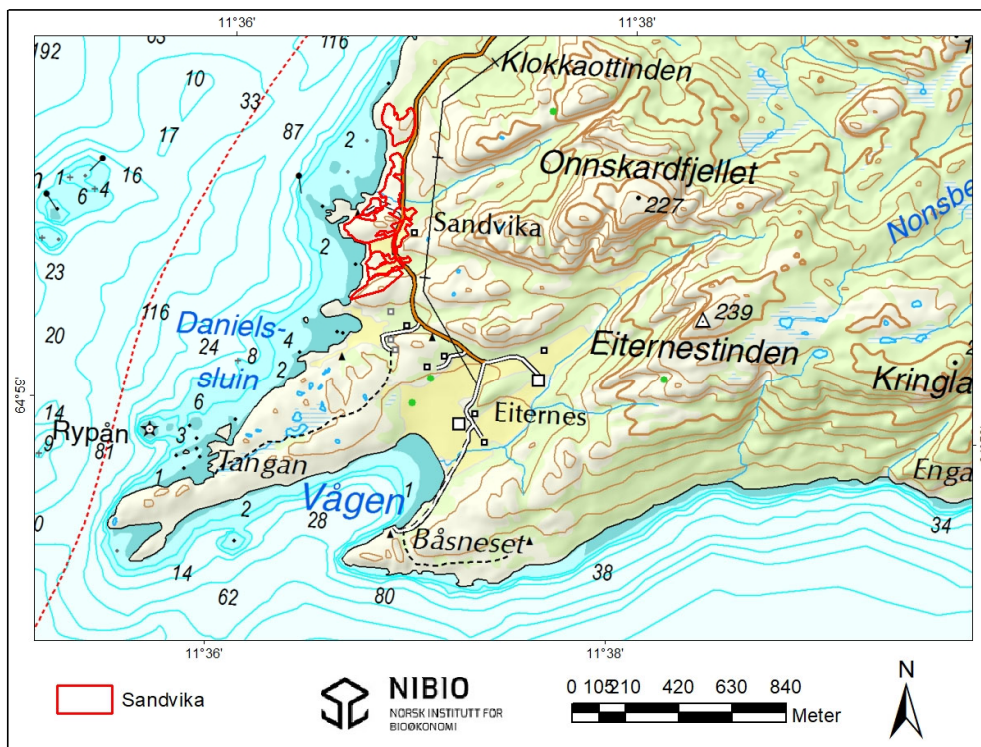
Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåtestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellararter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttørkningsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

2 Dagens status på Eiternes: Sandvika

Figur 1. Lokalteten Eiternes: Sandvika i Nærøy kommune (merket rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 2. Topografisk oversikt for lokaliteten Eiternes: Sandvika, med kartlagte naturtyper (inntegnet rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Eiternes ligger ytterst på en større halvøy ved Eiterfjorden nord i kommunen, 6 km sør for øya Leka og 13 km nord for tettstedet Kolvereid. Her var tidligere beite med storfe i kystlyngheia og utmarka. Dette beitet opphørte i 2005 og området var deretter under brakkelegging fram til 2016, hvor dagens brukere startet opp med sauerasen gammelnorsk sau og fikk laget skjøtselsplan for områdene Tangan og Båsnese.

Lokaliteten Sandvika ligger én kilometer nord for gården Eiernes, og grenser i sør mot Tangan. Vedrørende lynnbrenning i området må dette ha foregått lengre tilbake i tid og det er uvisst når siste brenning fant sted (R. Eiternes, pers. med.) Befaring og feltarbeid ble utført 4 juli 2018 av Per Vesterbukt. Topografisk utgjør beitearealet på Eiternes: Sandvika kupert terreng og flate forsøkninger med marine avsetninger som tidligere var fulldyrket mark, nå brakkelagt siste 30 år. Siste pløyd rundt slutten av 1970-tallet – først på 1980-tallet. Beiteområdet omfatter et større areal med utmark/kystlynghei nord for gården og er i dag planlagt å inngå i tredelt helårsbeite sammen med Tangan/Båsnese og Storedøya. Sauerasen er gammelnorsk sau (oppstart 2016), 46 sau med lam. Ikke beitepåvirket siste 30 år (bortsett fra sporadiske besøk av hjortevilt). Dominerende naturtyper er kystlynghei og gammeleng/beitemark. For oversikt over kartlagte naturtyper med verdisseting, se tabell 1.

Tabell 1. Liste over kartlagte lokaliteter 2016 med registrerte naturtyper.

Lokalitet	Id Naturbase	Naturtype	Verdi
Sandvika	-	Kystlynghei	B
Nordsanden	-	Naturbeitemark	B

Sandvika: fattig fukthei og tørrhei noenlunde jevnt fordelt, med tørrhei generelt i sørhellinger. Påbegynt gjengroing i fremste rekke med heigråmose og bjørk, men også einer og enkelte individer med furu. Røsslyng generelt bra tilvekst. Feltsjikt med gammel røsslyng i moden og degenererende fase, men også noe i byggfase etter vinterskaden 2014. Generelt bra tilvekst etter skaden 2014, også noe vinterskade/tørkeskade på krekling og røsslyng etter vinteren 2018, men begrenset omfang. Arealet var i følge bruker helt åpent på 1970-tallet. Rikelig med vannforekomster. Ingen tekniske inngrep her, men lyngheia er truet av gjengroingen. Kystlyngheia er egnet for lyngsviing, og gjeninnførsel av sviing her vil øke beitekvaliteten for både sommer- og vinterbeite, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revevegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Her ble registrert naturtypen *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (tørr fattighei) 40 % og *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fuktig fattighei) 60 %. Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Mengdearter; røsslyng, krekling, blokkebær, torvull, heigråmose, slåttestarr og ørevier. Flekkvis rikt med molte og rypebær. Tørrhei med innslag av melbær, tiriltunge, kattedot, fuglevikke, ryllik og øyentrøst. Andre registrerte arter er bl.a. gulaks, engfrytle, flekkmariehånd, duskull, rødsvingel og blåtopp. Kulturminne i form av gravhaug lengst nord. Verdi B grunnet arealstørrelse og begrenset gjengroing, samt gjeninnførsel av skjøtsel med gammelnorsk sau. Svak verdi som følge av pågående gjengroing.

Nordsanden: liten naturbeitemark ned mot sjøen. Ikke beitet eller slått siste 30 år, men gjengroing enn så lenge begrenset til kantsoner. Preget av brakkelegging med tett mosedekke med engkransmose, strølag og innslag med hundekjeks. Likevel middels artsrik med forholdsvis bra tilstand. Tendens til vegetasjonstype (etter Fremstad 1997) G10 Hestehavre-eng, med dunhavre dominans i stedet for hestehavre. Faller nok inn under naturtypen D0430 Fattig beiteeng. Andre mengdearter er rødkløver,

rødsvingel, engkvein, gulaks, hundekjeks, engsoleie. Eller ble det påvist bl.a. hestehavre, hvitmaure, fuglevikke, vendelrot, blåklokke, tiriltunge, gulflatbelg engfrytle, karve og harerug. Verdi B grunnet artsmangfold, størrelse, tilstand og begrenset gjengroing. Noe svak verdi som følge av brakkleggings-tilstanden nevnt øverst.

Kulturminner

Innenfor Eiternes: Sandvika finnes ett kulturminne bestående av gravminne med datering bronsealder – jernalder (fig. 3). (Kulturminnebasen Askeladden 2018). Dette er automatisk fredet kulturminner fra før reformasjonen (1537), som er fredet etter Kulturminneloven.

Figur 3. Kulturminne 36202 på Eiternes: Sandvika registrert i Kulturminnebasen Askeladden. Kartgrunnlag: Norge digitalt og Kulturminnebasen Askeladden.

Beskrivelser av kulturminner (Kilde: Kulturminnebasen Askeladden 2018)

ID	36202-1
Navn	Gravrøys
Kategori	Arkeologisk minne
Art	Gravrøys
Opprinnelig funksjon	Gravminne
Hovedgruppe	Religion/tradisjon/hendelse
Dateringer	Bronsealder - jernalder
Tilstandsgrad	-
Eiendommer	100/4 - SANDVIKA

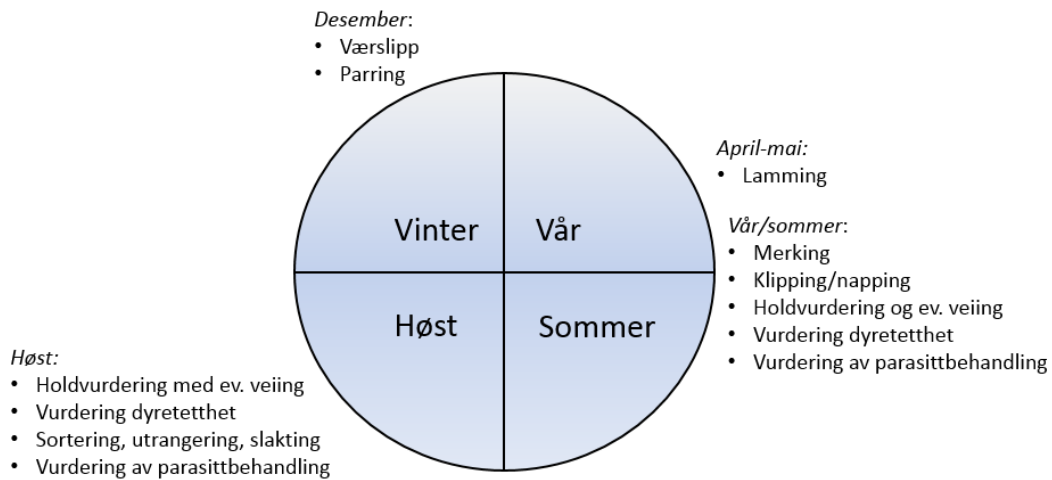
Beskrivelse

Beskrivelse: I V-kant av flatt bergplatå: Rundrøys, vesentlig lagt opp av rundkamp. Klar kantmarkering. Lett synlig. Jevnt, avrundet sideprofil. Nedsunken, flatt midtparti (diam 2,5 m). Ellers jevn og pen. Noe lyng i midten og langs kanten. Mål: Diam 5,5 m, h 0,6 m.

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: 03.07.2018
Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart): Beites på tilgrensende områder, Tangan og Båsneset (egne skjøtelsesplaner)
Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: 151stk. på fastlands-sida og 2 værer på Edøya
Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart): Se vedlegg.
Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing: Brukt beitepusser og rydding av skog, brenning av kvist.
Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)? Beiting av sauer, kyr og ungdyr frem til 1970-tallet på fastlandet. 8 år siden det var sauer på Edøya

<p>Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres?</p> <p>Øke antall beitedyr for å holde ned vegetasjonen.</p> <p>Rydde mere skog.</p> <p>Sette opp mere gjerder.</p> <p>Lyngbrenning.</p>
<p>Må skjøtselen ta spesielle hensyn i området (sjeldne arter, hekkende rovfugler, andre hekkende fugler, problemarter, kulturminner, vern etc.)?</p> <p>Er en del gravrøyser i området som det må tas hensyn til.</p>
<p>Beskriv rutiner for tilsyn og sanking:</p> <p>Daglig tilsyn, unntatt værene, de får ukentlig tilsyn.</p> <p>Sanking i Juli for klipping, flåttbehandling, merking av lam og evt.mark-kur. sanking på høsten for levering til slakt.</p>
<p>Beskriv tilgang til ly på beite:</p> <p>Naturlig skjul i skogen og terrenget. De har og tilgang på å gå inn i fjøs og et naust om de vil på vinteren, men det er tydeligvis ikke interessant.</p>
<p>Beskriv rutiner for eventuell nødfôring og plassering av fôrlass:</p> <p>Forer ved behov med høy og rundball fra jan-til april. Gjør det på egnende plasser i terrenget.</p>
<p>Beskriv vanntilgang til dyra på beite:</p> <p>Naturlig vanntilgang i bekker og vann/tjern.</p>
<p>Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel <u>dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»</u>):</p>

Driften gjennom året – legg til aktiviteter:

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

Målet er å få åpnet opp kulturlandskapet og drifte kystlyngheiene. For å få til det må det ryddes mere skog, lyngbrenning, sette opp mere gjerder og øke besetningen av beitedyr.

Andre kommentarer:

Tilpasse dyreantallet i forhold til beitet. Området er etter min vurdering veldig godt egnet til beite av sau, da jeg etter hvert vil ha 3 adskilte beiteområder på fastlands-sida og ei stor øy, Edøya som skal brukes.

3 Skjøtsel av Eiternes: Sandvika – beskrivelse av planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsfôring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernlova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvedet og skadet røsslyng forringer beitene mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å føre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter. Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer

tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med inneføring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og inneføring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhalete sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tynge saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lynsvingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammens tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs.

vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel på Eiternes: Sandvika

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtelsesplan: 1.10.2018			
Dato befaring: 4.7.2018			
Dato samtale med grunneier/bruker: 4.7.2018			
Utformet av: Per Vesterbukt			Firma: NIBIO
UTM sone:	Nord: 7211621N	Øst: 340240Ø	Gnr./Bnr.: 100/4
Areal (nåværende): 70 daa.			Areal (etter evt. restaurering): 70 daa.
Del av verneområde: Nei			Hvilket vern:
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke: Hensyn til kulturminner. Skjøttes best gjennom beite på denne lokaliteten.			
MÅL			
Hovedmål for lokaliteten: Øke beitekvaliteten og verdien for kystlyngheia og naturbeitemarka ved å redusere gjengroing, gjeninnføre lyngsviing og opprettholde beite med gammelnorsk sau. Bevare en rødlistet, sterk truet naturtype. Utnytte forressurser i utmarka.			
Konkrete delmål: Restaurering: Oppslag med rogn, bjørk, mm. bør hugges ut som et tiltak mot for å stanse videre gjengroing. Evt. plantasjer med sitkagran bør hugges ut og fjernes da disse fungerer som kilder for frøspredning med sitkagran. Kvaliteten på utmarksbeite forringes kraftig da grana skygger ut gras og urter fra feltsjiktet. Også nye oppslag med sitkagran i kystlyngheia må fjernes før de rekker å utvikle frøkongler. Generelt bør busker/trær hugges ut ved høyde over 1 m. da disse gjerne brenner dårlig under lyngsviing. Einerbusker brenner godt og trenger ikke hugges ut på forhånd, men skulle store busker stå igjen etter brann bør disse fjernes. Ideelt sett bør hogstavfall fraktes ut av kystlyngheia, men om terrenget vanskeliggjør dette kan avfallet samles og brennes i lyngheia, fortrinnsvis på andre naturtyper (berg, myr, fjæresone), da større			

bål gir høy varmeutvikling og ødelegger røtter og frøbank i jordsmonnet. Etablerte bålflater bør brukes om igjen ved senere brenning. Enkelte større trær kan imidlertid settes igjen for å fungere som ly/skjul.

Beite:

Mål: Utnytte forressurser, opprettholde beite med rasen gammelnorsk sau og opprettholde og styrke naturbeitemarka med verdi B.

Befaring 2018 viste at tilstanden på lyngheia vegetasjonsmessig er godt egnet for både sommer- og helårsbeite da her i tillegg til kystlyngheia inngår en større brakklagt gammeleng/fulldyrket mark og en mindre naturbeitemark (Nordsanden), samt mindre strandenger. Disse engene er en stor fôrressurs særlig gjennom vår, sommer og høst. Det er utført restaureringsslått på gammelenga nå i 2018 for å fjerne grastuer og lauvoppslag. Da det er mye gammel, forvedet og død røsslyng anbefales det å gjennomføre lyngsviing her ettersom røsslyng er det viktigste vinterforet til utgangersau. Dette vil forbedre arealet som vinterbeite betraktelig og redusere behovet for tilleggsfôring. Beitet bør fortsette som i dag og helst utvides på sikt for å øke beitetrykket, slik at gjengroingen reduseres og stanses. En bør følge med på både tilstanden til dyrene og vegetasjonen gjennom beitesesongen, samt slaktevekt etter endt sesong og evt. justeres antall beitedyr hvis beitegrunlaget tilsier det. Helårsbeite skal være tuftet på et opplegg som sikrer at god dyrevelferd ivaretas. Det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsfôring, tilgang på drikkevann og ly/skjul når forholdene krever det. Det skal også gjennomføres regelmessig tilsyn av dyrene gjennom vinterhalvåret. Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

Lyngsviing:

Formålet med lyngbrenning er å skape en mosaikk av kystlyngheivegetasjon med ulik alder. Dette er gunstig både for beitedyr og andre arter (eks. insekter og fugler). For at dyra til enhver tid skal ha tilgang på mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder er det viktig å ikke svi for store flater. Brannflater fører til større spiring av gras og urter (gir godt sommerbeite), i tillegg til spirer og unge skudd med røsslyng (gir godt vinterbeite) som er en bedre forressurs enn gammel forvedet røsslyng. Over tid vil en brannflate gradvis gjennomgå endring i vegetasjonsstrukturen fra gras- og urterik til rik utbredelse med lyng. Et beiteområde bestående av brannflater med ulik alder vil derfor inneholde areal som er godt egnet til både sommerbeite og vinterbeite, med rik utbredelse av gras, urter, lyng og busker. I sum øker dette den ernæringsmessige kvaliteten på kystlyngheia som helårsbeite.

Eablering av ny vegetasjon i brannflater vil variere mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Det er i dag ikke brannflater i området som kan brukes for å beregne hastighet på revegetering. Anbefalt tid mellom hver brenning er derfor her generell (10-25 år) og ikke områdespesifikk. Areal med kystlynghei som ble registrert på Eiternes: Sandvika 70 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 3,5 daa per år. Det er viktig at vegetasjonsutvikling registreres etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Flere naturtyper inngår i beitearealet, men det er bare areal med kystlynghei som er aktuell for brenning, dvs. areal med strandenger og naturbeitemark skal ikke brennes. Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Da lyngsviing krever store ressurser, kan man brenne f.eks. hvert andre eller tredje år, og slå sammen brannflater om nødvendig.

Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder. **Før planlagt brann; se Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO**

Arkeologiske kulturminner

Veiledningen som er utarbeidet for skjøtsel av arkeologiske kulturminner gir retningslinjer for hvordan man kan gå fram for å ivareta disse verdiene i kulturlandskapet (Sør-Trøndelag Fylkeskommune 2006). Det at alle kulturminner fra før 1537 er fredet etter Kulturminneloven, innebærer at selve kulturminnet og en sikringssone på 5 meter omkring dette er beskytta mot alle former for inngrep og negativ innvirkning fra omgivelsene (Sør-Trøndelag Fylkeskommune 2006). Det er heller ikke lov å gjøre skjjemmende tiltak i nærheten av kulturminnet.

Generelle formål, skjøtsel av kulturminner:

Skjøtsel av et kulturlandskap som inneholder automatisk fredete kulturminner skal sørge for at kulturminnene tas vare på slik at:

- Kulturminnene blir synlige, det vil si at man kan se de klart og tydelig i landskapet
- De er lite overvokste i overflaten, slik at særegenheter ved konstruksjonene trer fram
- Kulturminnene så langt som det er råd, viser hvordan de har sett ut i opprinnelig tilstand
- Kulturminnene ikke anvendes som oppbevaringsplass for ting fra gården

Skjøtselstiltak i områder med gravrøyser:

Gravrøysene er ofte omvendt skålforma, men ei eller flere forsenkinger i overflaten. Forsenkingene kan skyldes forsøk på gravplyndring eller at røysa har blitt brukt som massetak (Fylkeskommunen 2006). Røysene kan også være mer eller mindre overvokste med torv, som har vokst seg innpå fra kantene. Formen kan være vanskelig å kjenne igjen, fordi røysa har blitt fullstendig overvokst av urter og trær. Det kan også være lagt rydningsstein og gårdsavfall oppå røysene over lenger tid.

Det tidligere mer utbredte småfeholdet (geit og sau) bidro i sterk grad til å vedlikeholde kulturminnene, ved at vegetasjonen på og omkring dem ble holdt nede. Med redusert husdyrhold og beitebruk på den trønderske landsbygda, har gjengroingen blitt ei stor utfordring i arbeidet med å ivareta disse verdiene. Skjøtselen i områder med automatisk freda kulturminner må derfor generelt innebære å:

- Fjerne undervegetasjonen (lyng, urter, krypene trær) slik at kulturminnene igjen blir synlige
- Fjerne busker og trær slik at kulturminnene blir en del av kulturlandskapet
- Vedlikeholde området ved årlig skjøtsel, slik at vegetasjonen holdes nede og området holdes i hevd

I veiledningen påpekes det at man må vurdere det biologiske mangfoldet nærmere før man gjennomfører tiltak ved kulturminnene. Sjeldne planter, gamle eller spesielle trær og busker bør ivaretas, og kan representere verdifulle biotoper for fugler og andre dyr. I enkelte tilfeller kan det derfor være aktuelt at trær får stå, selv om de er plassert på toppen av kulturminnet.

I Fylkeskommunens veiledning (2006) presiseres det også at skader som er påført kulturminnet er en del av kulturminnet, og at skader fra gammel tid viser hvordan kulturminnet har blitt overlevert til senere tid.

Tiltak man ikke skal gjøre:

- Kjemiske midler skal ikke brukes for å fjerne vegetasjonen, fordi de kjemiske midlene da vil sive ned i bakken
- Torv som er grodd innpå kulturminnet, skal ikke fjernes. Gress og lyngtuer kan fjernes, men torvunderlaget bør sitte igjen
- Det skal ikke graves i jordsmonnet på eller inntil et arkeologisk kulturminne, og ikke legges noe til i overflaten
- Rota skal ikke fjernes ved nedsaging av trær. Ringbarking kan forhindre nye rotskudd
- Ikke bruke tunge maskiner på eller omkring kulturminnet. Bruk av maskiner bør eventuelt foregå på godt frossen mark

Aktuelle skjøtselstiltak kan være:

- Fjerne raskt og anna som er lagt oppå røysa. Rydningsstein skal ikke fjernes, fordi den er vanskelig å skille fra den opprinnelige steinen i røysa
- Fjerne urter, busker og trær ned til steinlaget i røysas overflate. Trær oppå røysa sages ned.
- Sikringssonen på 5 meter omkring røysa måles inn. Denne sonen skal behandles på samme måte som selve røysa slik at overgangen mellom gravrøysa og omgivelsene tydelig trer fram

Beite som skjøtelsesmetode

Generelt sett er beiting med sau eller geit svært verdifullt for å ivareta arkeologiske kulturminner. Storfe er imidlertid ofte for tunge og kan påføre slike områder slitasje, eller de kan grave ved kulturminnene og påføre dem direkte skader.

Sauen er svært selektiv i sin måte å beite på fordi de har delt overleppe. Har den mulighet vil den velge ut de plantene som smaker best, slik som lavvokste gras og urter (Pehrson et al 2001). Selv om den unngår høye og frodige gras og urter, kan bladene av disse beites av. Frøstengler fra gras kan forlates urørt. Beitemarka kan dermed få et uryddig preg selv om den er godt nedbeita. Fuktige partier unngås ofte av sauene. De beiter derimot gjerne på lauv, ris, busker og trær så langt opp som de kan nå. Man skal også være forberedt på at sauene kan gnage på bark utover høsten, og da gjerne av ask, rogn og vierarter. Hvis man ønsker å bevare slike lauvtrær i området, bør man derfor sette opp nettin

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Tilstandsmål arter:

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

Fjerne oppslag med rogn, bjørk, furu og sitkagran i kystlyngheia. Få svidd av tykke lag med heigråmose.

3.6 Planlagte skjøtselstiltak på Eiternes: Sandvika

3.6.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Iverksette planlagt helårsbeite på Eiternes: Sandvika med gammelnorsk sau.

Oppsett av nye gjerder/sankegjerder for området, slik at man får avgrenset mot delområde Tangan/Båsneset i sør.

Innføre og opprettholde lett/moderat beite på naturbeitemarka Nordsanden.

La gammelengene være tilgjengelig for beitedyra

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Beite med gammelnorsk sau.	2018, årlig	Kr./dyr	Sommer, årlig
Sanking og utsetting av sau på de ulike areal		Kr./time	
Oppsett/vedlikehold av gjerder		Kr./time	
Utstørsbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting: Gjerdepåler, netting, ekstra personell, evt. teknisk utstyr (boremaskin, krampepistol mm).			

3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing:

Oppstart med lyngsviing innenfor beiteområdet på Eiternes: Sandvika. Prioritert brannområde i en oppstartsfasen kan være lengst sør, og forflytte sviflatene nordover etter hvert. Videre bør sviing generelt prioriteres på areal med kraftig utbredelse med gammel forvedet lyng og einerbusker.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing:	Ved kapasitet	Kr/daa	
Utstysrbehov knyttet til sviing: Innleid personell, evt. gjennomføre kurs i lyngsviing, brannvifter, Utstyr for å tenne og slukke etter lyngsviing; gassbrenner.			

3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak: Hugge ut trær/busker >1 m. Hugge ut evt. nærliggende plantasjer med sitkagran
---

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak: Rydding av oppslag med busker/trær. Fjerne oppslag med sitkagran fra kystlyngheia	Fra 2018/ved kapasitet	kr/daa	
Utstysrbehov knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter: Ryddesag/motorsag for fjerning av lauvoppslag/busker, verneutstyr. Innleid entreprenør for hogst av evt. plantasjer.			

3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK
Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting. Hensyn til fredete kulturminner som beskrevet s. 25.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING
<p>Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år:</p> <p>Bør evalueres 2024 med rekartlegging av vegetasjonen.</p>
<p>Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper:</p>
<p>Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert:</p>
ANSVAR
<p>Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen:</p> <p>ROGER H. EITERNES</p>

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNs hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Eiternes: Sandvika		Kommune: Nærøy		Områdenr.:		
ID i naturbase:		Registrert i felt av: Per Vesterbukt		Dato: 4.7.2018		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige):				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype (% andel fordeling): Kystlynghei Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling): Naturbeitemark DO4			Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): Fattig fukthei (60 %), fattig tørrhei (40 %) DO430 Fattig beiteeng			
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder befaring juli 2018.			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God		Slått		
20-50 m		Svak	x	Beite	x	
50-100		Ingen	(x)	Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning		
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av NIBIO Kvithamar v/Per Vesterbukt. Dette er i forbindelse med oppfølging av handlingsplan for kystlynghei Trøndelag og utarbeidelse av skjøtselsplan, på oppdrag fra grunneier og Nærøy kommune. Skjøtselsplanen er finansiert av Nærøy kommune. Skjøtselsplanen omfatter lokaliteten Eiternes: Sandvika. Befaring og feltarbeid ble utført 4 juli 2018 av Per Vesterbukt sammen med grunneier.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Eiternes ligger ytterst på en større halvøy ved Eiterfjorden nord i kommunen, 6 km sør for øya Leka og 13 km nord for tettstedet Kolvereid. Her var tidligere beite med storfe i kystlyngheia og utmarka. Dette beitet opphørte i 2005 og området var deretter under brakklegging fram til 2016, hvor dagens brukere startet opp med sauerasen gammelnorsk sau og fikk laget skjøtselsplan for områdene Tangan og Båneset.

Lokaliteten Sandvika ligger én kilometer nord for gården Eiernes, og grenser i sør mot Tangan. Vedrørende lyngbrenning i området må dette ha foregått lengre tilbake i tid og det er uvisst når siste brenning fant sted (R. Eiternes, pers. med.) Befaring og feltarbeid ble utført 4 juli 2018 av Per Vesterbukt. Topografisk utgjør beitearealet på Eiternes: Sandvika kupert terreng og flate forsenkninger med marine avsetninger som tidligere var fulldyrket mark, nå brakklagt siste 30 år. Sist pløyd rundt slutten av 1970-tallet – først på 1980-tallet. Beiteområdet omfatter et større areal med utmark/kystlynghei nord for gården og er i dag planlagt å inngå i tredelt helårsbeite sammen med Tangan/Båneset og Storedøya. Sauerasen er gammelnorsk sau (oppstart 2016), 46 sau med lam. Ikke beitepåvirket siste 30 år (bortsett fra sporadiske besøk av hjortevilt). Dominerende naturtyper er kystlynghei og gammeleng/beitemark. Viktigste jordsmonntyper er lyngtorv over berg. I tillegg finnes torv av varierende tykkelse, lågtliggende parti med marine avleiringer (leire, skjellsand), samt noe skjellsand i strandsonen.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Her ble registrert naturtypen *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (tørr fattighei) 40 % og *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fuktig fattighei) 60 %. Mengdearter bl.a. røslyng, krekling, blokkebær, einer, bjørk, torvull, heigråmose og slåttestarr.

Naturbeitemark, DO430 Fattig beiteeng

Artsmangfold:

Mengdearter bl.a. røslyng, krekling, blokkebær, einer, bjørk, torvull, heigråmose, slåttestarr, smyle og tepperot. Tørrhei med større innslag av melbær, tiriltunge, kattefot, fuglevikke, ryllik, øyentrøst og rødsvingel. Andre registrerte arter er bl.a. gulaks, engfrytle, blåknapp, hvitmaure, rypebær, grov nattfiol, flekkmarihånd, ørevier, geitsvingel og molte.

Bruk, tilstand og påvirkning:

Sandvika: fattig fuktighet og tørrhet noenlunde jevnt fordelt, med tørrhet generelt i sørhellinger. Påbegynt gjengroing i fremste rekke med heigråmose og bjørk, men også einer og enkelte individer med furu. Røsslyng generelt bra tilvekst. Feltsjikt med gammel røsslyng i moden og degenererende fase, men også noe i byggfase etter vinterskaden 2014. Generelt bra tilvekst etter skaden 2014, også noe vinterskade/tørkeskade på krekling og røsslyng etter vinteren 2018, men begrenset omfang. Arealet var i følge bruker helt åpent på 1970-tallet. Rikelig med vannforekomster. Ingen tekniske inngrep her, men lyngheia er truet av gjengroingen. Kystlyngheia er egnet for lyngsviing, og gjeninnførsel av sviing her vil øke beitekvaliteten for både sommer- og vinterbeite, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revevegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Her ble registrert naturtypen *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (tørr fattigheit) 40 % og *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fuktig fattigheit) 60 %. Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Mengdearter; røsslyng, krekling, blokkebær, torvull, heigråmose, slåttestarr og ørevier. Flekkvis rikt med molte og rypebær. Tørrhet med innslag av melbær, tiriltunge, kattefot, fuglevikke, ryllik og øyentrøst. Andre registrerte arter er bl.a. gulaks, engfrytle, flekkmariehånd, duskull, rødsvingel og blåtopp. Kulturminne i form av gravhaug lengst nord. Verdi B grunnet arealstørrelse og begrenset gjengroing, samt gjeninnførsel av skjøtsel med gammelnorsk sau. Svak verdi som følge av pågående gjengroing.

Nordsanden: liten naturbeitemark ned mot sjøen innenfor beitearealet. Ikke beitet eller slått siste 30 år, men gjengroing enn så lenge begrenset til kantsoner. Preget av brakklegging med tett mosedecke med engkransmose, strølag og innslag med hundekjeks. Likevel middels artsrik med forholdsvis bra tilstand. Tendens til vegetasjonstype (etter Fremstad 1997) G10 Hestehavre-eng, med dunhavre dominans i stedet for hestehavre. Faller nok inn under naturtypen D0430 Fattig beiteeng. Andre mengdearter er rødkløver, rødsvingel, engkvein, gulaks, hundekjeks, engsoleie. Eller ble det påvist bl.a. hestehavre, hvitmaure, fuglevikke, vendelrot, blåklokke, tiriltunge, gulflatbelg engfrytle, karve og harerug. Verdi B grunnet artsmangfold, størrelse, tilstand og begrenset gjengroing. Noe svak verdi som følge av brakkleggings-tilstanden nevnt øverst.

Fremmede arter:

Kulturminner:

Innenfor Eiternes: Sandvika finnes ett kulturminne bestående av gravminne med datering bronsealder – jernalder (fig. 3). (Kulturminnebasen Askeladden 2016). Dette er automatisk fredet kulturminne fra før reformasjonen (1537), som er fredet etter Kulturminneloven.

Skjøtsel og hensyn:

Skjøtsel i form av beite bør videreføres og lyngsviing gjeninnføres.

Del av helhetlig landskap:

Kystlyngheia ved Eiternes: Sandvika utgjør en viktig del av et større helhetlig kulturlandskap i Nærøy preget av kystjordbruk.

Verdibegrunnelse:

Verdi B grunnet arealstørrelse og begrenset gjengroing, samt gjeninnførsel av skjøtsel med gammelnorsk sau. Svak verdi som følge av pågående gjengroing.

Eiternes: Sandvika har også en landskapsverdi for regionen bestående av gammelt kulturlandskap preget av kystjordbruk.

Området som helhet opplever likevel en økende trussel i form av tiltagende gjengroing.

Merknad:

6 Kilder

R. H. Eiternes. 2018. Pers. med.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. *Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012*. Artsdatabanken, Trondheim.

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.

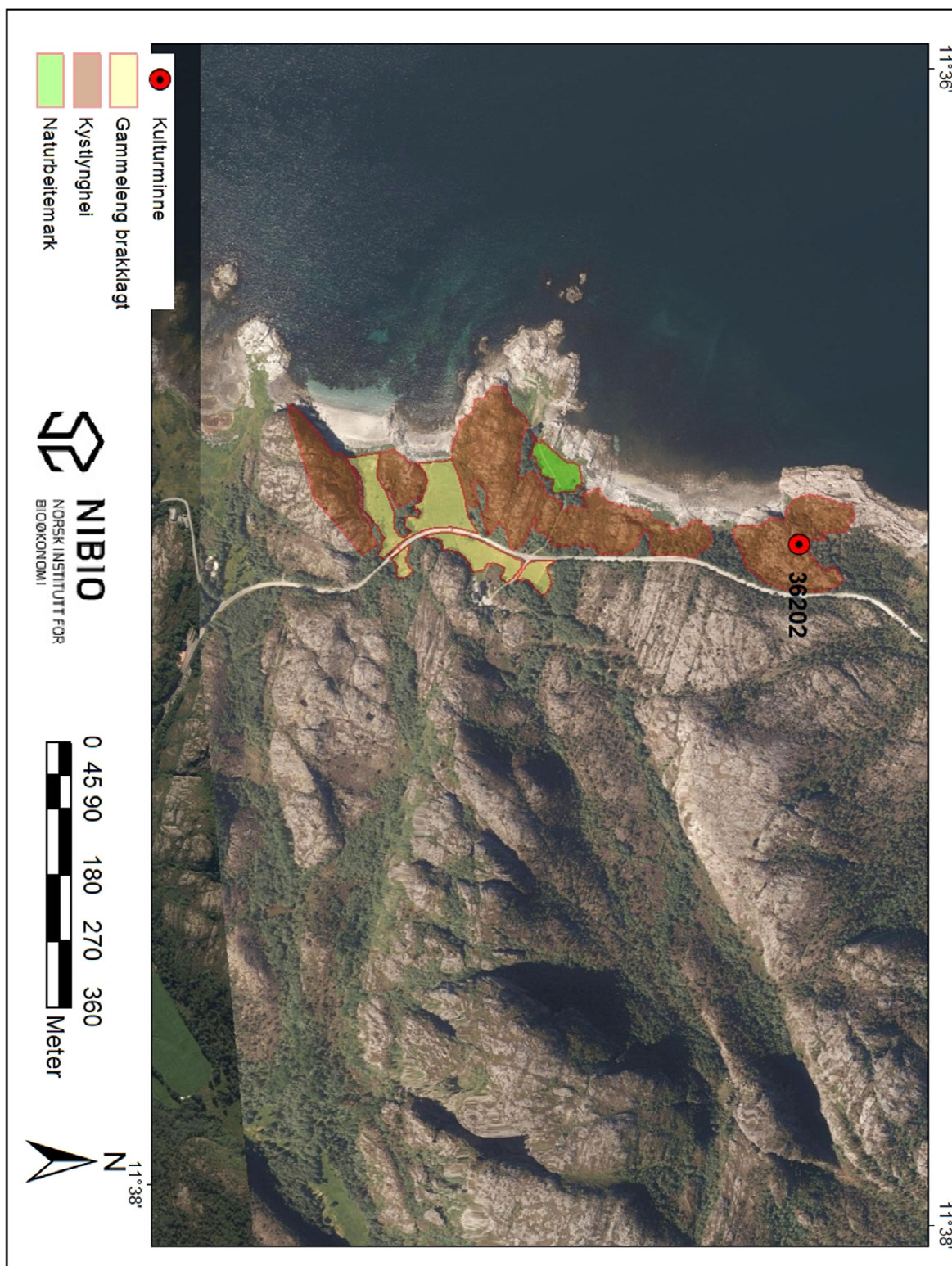
Kystlyngheiene i Norge – kunnskapsstatus og beskrivelse av 23 referanseområder | M23-2013

Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

Moen, A., Lyngstad, A., Nilsen, L.S. & Øien, D.-I. 2006. Kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap i Midt-Norge. – NTNU Vitensk.mus. Rapp. bot. Ser. 2006-3: 1-98.

NGU u.d. Berggrunn Nasjonal berggrunnsdatabase. Lokalisert 20.10.2015 på <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>

7 Ortofoto/kart

Figur 4. Oversikt kulturminne, kartlagt kystlynghei Verdi B, Naturbeitemark Verdi B, samt tilgrensende gammeling. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

8 Bilder

Figur 5. Kystlyngheia ved Sandvika sett nedover mot sjøen. Fattig fukthei med tykt dekke av heigråmose, og bl.a. røsslyng, torvull, kreklings, bjørk, blokkebær og einer.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 6. Kystlyngheia ved Sandvika sett mot sør.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 7. Kystlyngheia ved Sandvika har flere brakklagte gammelenger innimellom knausene. Disse bidrar med økt fôrverdi for helårsbeitet som helhet.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 8. Naturbeitemarka ved Nordsanden, Verdi B. Sett mot sørvest.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 9. Naturbeitemarka med dunhavre som en av mengdeartene.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 10. Naturbeitemarka sett mot nord. Noe gjengroing brer seg inn i enga ved kantsonene.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

Figur 11. Feltsjikt naturbeitemarka med bl.a. blåklokke, karve, engsoleie, hvitkløver, teibær, småmarimjelle, dunhavre og rødsvingel.

Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 4.7.2018.

9 Artsliste

Artslista er basert på rask gjennomgang av lokalitetene og er ikke uttømmende.

Kystlynghei

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Gran	<i>Picea abies</i>
Rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>
Selje	<i>Salix caprea</i>
Vanlig osp	<i>Populus tremula</i>
Ørevier	<i>Salix aurita</i>

Urter

Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>
Flekkmarihånd	<i>Dactylorhiza maculata</i>
Kattefot	<i>Antennaria dioica</i>
Klokkelyng	<i>Erica tetralix</i>
Krekling	<i>Empetrum nigrum ssp. nigrum</i>
Melbær	<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Rome	<i>Narthecium ossifragum</i>
Rypebær	<i>Arctostaphylos alpinus</i>
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>
Skrubbær	<i>Cornus suecica</i>
Stormarimjelle	<i>Melampyrum pratense</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tettegras	<i>Pinguicula vulgaris</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>

Graminider

Bjønnskjegg	<i>Trichophorum cespitosum</i>
Torvull	<i>Eriophorum vaginatum</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Smyle	<i>Avenella flexuosa</i>
Kornstarr	<i>Carex panicea</i>
Slåttestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>
Blåtopp	<i>Molinia caerulea</i>
Duskull	<i>Eriophorum angustifolium ssp. angustifolium</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>

Naturbeitemark

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>
Selje	<i>Salix caprea</i>
Vanlig furu	<i>Pinus sylvestris</i>
Vanlig osp	<i>Populus tremula</i>

Hundegras	<i>Dactylis glomerata ssp. glomerata</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa</i>
Timotei	<i>Phleum pratense ssp. pratense</i>

Urter

Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåklokke	<i>Campanula rotundifolia</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Gulflatbelg	<i>Lathyrus pratensis</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>
Harerug	<i>Bistorta vivipara</i>
Hvitblattistel	<i>Cirsium helenioides</i>
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>
Hvitmaure	<i>Galium boreale</i>
Karve	<i>Carum carvi</i>
Løvetann sp.	<i>Taraxacum sp.</i>
Marikåpe sp.	<i>Alchemilla sp.</i>
Mjødurt	<i>Filipendula ulmaria</i>
Nyseryllik	<i>Achillea ptarmica</i>
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>
Skogsnelle	<i>Equisetum sylvaticum</i>
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>
Småengkall	<i>Rhinanthus minor</i>
Teiebær	<i>Rubus saxatilis</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Vendelrot	<i>Valeriana sambucifolia ssp. sambucifolia</i>

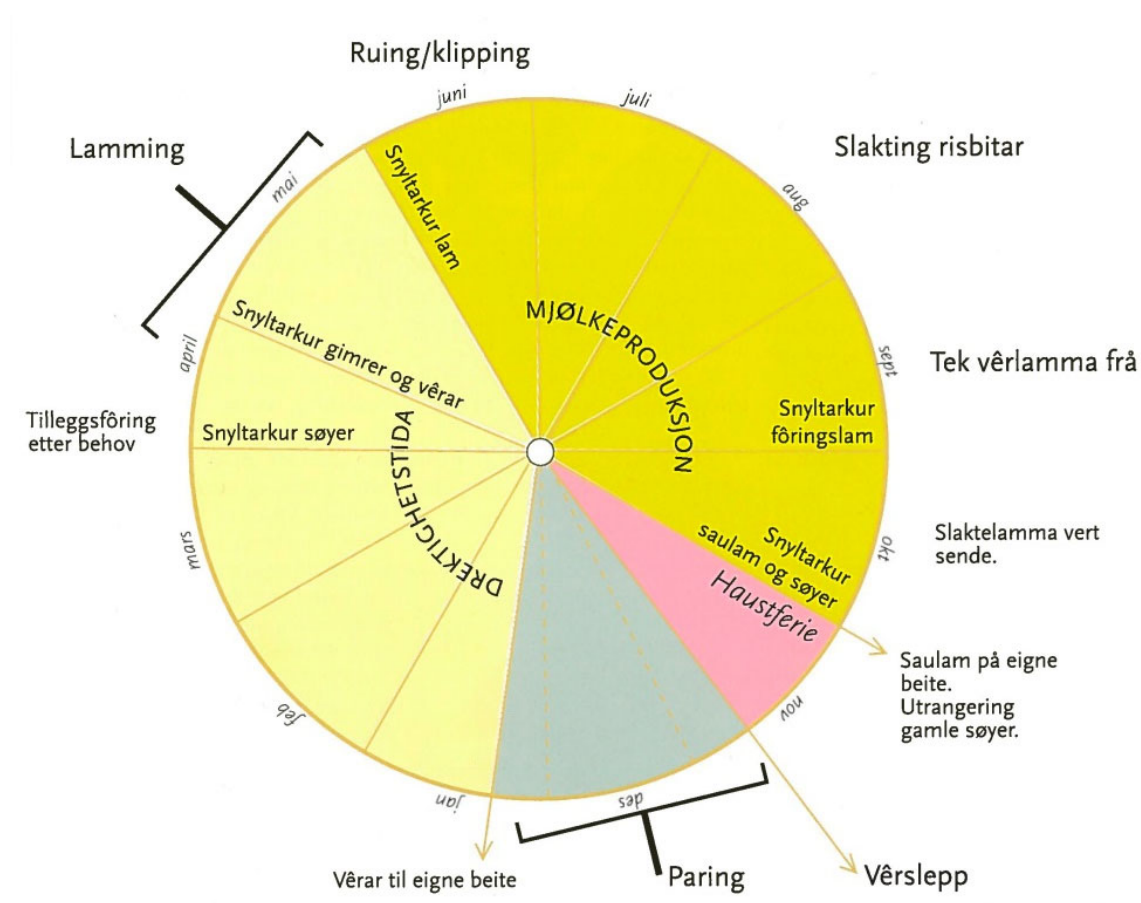
Graminider

Dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>
Engrapp	<i>Poa pratensis ssp. pratensis</i>
Engsvingel	<i>Festuca pratensis</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Hestehavre	<i>Arrhenatherum elatius</i>

Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Flørø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjytte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjytte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeid.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? En branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)

- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågåås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskufler etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Etterord

Nøkkelord:	Kystlynghei, skjøtsel, naturtyper, biologisk mangfold, handlingsplan, skjøtelsesplan, utvalgt naturtype, vegetasjon
Key words:	
Andre aktuelle publikasjoner fra prosjekt:	

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.